

РОЗДІЛ I. ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Євась Т.В., старший викладач кафедри бізнесу і права,
Вінницький інститут Університету «Україна»
Заярнюк В.О., здобувач 4-го року підготовки,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
Вінницький інститут Університету «Україна»

**СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ
В УКРАЇНІ**

**THE CURRENT STATE OF FINANCIAL SUPPORT OF THE SOCIAL
SPHERE IN UKRAINE**

Анотація. У статті досліджено сучасний стан та актуальні проблеми фінансового забезпечення видатків на соціальну сферу в Україні. Проаналізовано фінансування соціальної сфери за напрямками за 2017–2019 роки. Запропоновано підходи до вдосконалення наповнення бюджету та оптимального фінансування соціальної сфери в Україні.

Ключові слова: соціальна сфера, соціальне забезпечення, соціальний захист, фінансове забезпечення, державний бюджет, бюджетні видатки,

Abstract. The article deals with the current state and the actual problems of financial support of expenditures on social sphere in Ukraine. The financing of the social sphere in the directions for 2017–2019 years is analyzed. The approaches to the improving budget filling and to the optimal financing of the social sphere in Ukraine are proposed.

Key words: social sphere, social protection, social security, financial support, state budget, budget expenditures.

Постановка проблеми. Сьогодні, внаслідок посилення нестабільності соціально-економічного розвитку, як в Україні, так і в світі, а також загострення глобальних проблем людства, в нашій державі виникла низка проблемних питань соціальної політики та управління розвитком соціальної сфери, що не відповідає сучасним економічним, демографічним та політичним реаліям.

Вказані проблеми вимагають від уряду України побудови нової моделі соціального розвитку, основою якої є галузі соціальної сфери, що забезпечують та стимулюють розвиток людського потенціалу та людського капіталу, а саме: охорона здоров'я, освіта, культура і мистецтво, фізична культура і спорт, житлово-комунальне господарство, соціальне страхування.

Характерною ознакою розвитку соціальної сфери останніх років є недостатність обсягів як бюджетного, так і позабюджетного фінансування, що, в свою чергу, негативно позначається на людському потенціалі, який є не лише ключовою метою, а й найважливішим детермінантом і чинником економічного розвитку України [1].

Все вище наведене актуалізує дослідження стану та подальших перспектив вдосконалення фінансового забезпечення соціальної сфери як основи дієвого соціального захисту усіх верств населення через застосування ефективної соціальної політики, яка є одним з найважливіших напрямів державного регулювання економіки та спрямована на: забезпечення добробуту та усебічного розвитку громадян і суспільства; поліпшення умов праці та побуту; покращення інтелектуального та фізичного потенціалу населення; зниження захворюваності тощо, що, в свою чергу, істотно впливає на скорочення економічних втрат у суспільному виробництві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери в Україні викладені у роботах таких дослідників, як: Бойко А., Геєць В., Гордієнко Л., Григоришин Н., Крупельницька І., Люта О., Миськів Г., Пігуль Н., Пріхно М., Чапляк Н., Яблочков С. та багатьох інших.

Не дивлячись на те, що питання державної політики щодо забезпечення соціального розвитку країни досліджуються повсякчасно, проблеми формування сучасної моделі соціального розвитку України й досі залишаються невирішеними, оскільки наразі загроза економічній та територіальній безпеці країни не усунена, відбувається подальше зниження рівня добробуту, пандемія коронавірусу впливає на національну та світову економіку і загострює проблеми й в сфері соціального захисту, а пошук шляхів підвищення ефективності фінансування соціальних видатків відбувається в умовах обмеженості бюджетних ресурсів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження сучасного стану фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні, виявлення та узагальнення проблем, що зменшують ефективність наявного механізму фінансування соціального захисту населення в країні за сучасних умов економічного розвитку країни та світу.

Виклад основного матеріалу. Активізацією соціальної та економічної діяльності, запорукою економічного благополуччя і розвитку в державі є соціальна підтримка населення. Для побудови дієвої системи соціального захисту, забезпечення та підтримки потрібен достатній обсяг фінансових ресурсів, що забезпечить ефективне функціонування соціальної сфери.

Відповідно до чинного законодавства України соціальні послуги фінансуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги, коштів одержувачів соціальних послуг та інших джерел, передбачених законодавством [2, с. 384].

Під фінансовим забезпеченням соціальної сфери варто розуміти цілісну систему організації фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та

інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери в Україні на основі вирішення відповідних завдань, зумовлених соціальними функціями держави [3, с. 32].

Оцінити стан сучасного фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні дозволяє аналіз обсягів та динаміки використовуваних для цього фінансових ресурсів (табл. 1).

Таблиця 1

Напрями фінансування та видатки зведеного бюджету України
на соціальну сферу у 2017-2019 роки

Напрямок фінансування	Сума, млн. грн.			Темп росту 2019 року у % до	
	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2017	2018
Охорона навколишнього середовища	7349,3	8242,1	9729,8	132,3	118,0
Житлово-комунальне господарство	27187,5	30345,5	34487,1	126,8	113,6
Охорона здоров'я	102391,6	115847,8	128377,8	125,3	110,8
Духовний та фізичний розвиток	24342,3	28992,9	31550,1	129,6	108,8
Освіта	177755,7	210029,4	238757,4	134,3	113,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	285761,2	309363,6	321786,7	112,6	104,0
Усього на соціальну сферу	624787,6	702821,3	764688,9	122,3	108,8

Джерело: складено авторами на основі даних Міністерства фінансів України [4]

Із табл. 1 видно, що головними напрямками фінансування соціальної сфери в Україні є соціальний захист та соціальне забезпечення, освіта та охорона здоров'я. Зокрема, за аналізований період найбільший обсяг коштів було спрямовано на соціальний захист та соціальне забезпечення: сума видатків зросла з 285761,2 млн. грн. у 2017 р. до 321786,7 млн. грн. у 2019 р. Проте темп росту у 2019 р. порівняно з 2017 р. становив 104,0%, а з 2018 р. – 112,6% (це найменший ріст серед усіх напрямів фінансування соціальної сфери України у 2019 р.).

Фінансування освіти також продовжує залишатись пріоритетним: так видатки зросли з 177755,7 млн. грн. у 2017 р. до 238757,4 млн. грн. у 2019 р., але темпи росту асигнувань значно сповільнюються: це відповідно 134,3% порівняно із 2017 р. та 113,6% порівняно з 2018 р.

Видатки на охорону здоров'я стабільно збільшувалися: з 102391,6 млн. грн. у 2017 р. до 128377,8 млн. грн., але темпи росту у 2019 р. порівняно з 2017 р. та 2018 р. відповідно зменшуються: з 125,3% до 110,8%.

Фінансування духовного та фізичного розвитку і житлово-комунального господарства також зростає: у 2019 р. суми відповідно становили 31550,1 млн. грн. та 34487,1 млн. грн. При цьому спостерігається загальна тенденцію зменшення темпів:

відповідно у 2019 р. порівняно із 2018 р. показник становив 108,8% проти 129,6% у 2017 р. та 113,6% у 2019 р. порівняно із 2018 р. і 126,8% порівняно із 2017 р.

Найменша сума фінансування виділена на охорону навколишнього середовища протягом усього періоду дослідження, хоча і вона загалом зростає: з 7349,3 млн. грн. у 2017 р. до 9729,8 млн. грн. у 2019 р., при цьому темп росту становив 132,3% порівняно із 2017 р. та 118,0% порівняно із 2018 р.

Загальна сума фінансування соціальної сфери зростає з 624787,6 млн. грн. до 764688,9 млн. грн. (темп росту за період 2017–2019 роки становив 122,3%, хоча порівняно із 2018 р. мав тенденцію до сповільнення і склав 108,8%).

Таким чином, протягом досліджуваного періоду розглянуті статті бюджетного фінансування соціальної сфери зросли за всіма напрямками.

Ефективність фінансового забезпечення соціальної сфери повинно ґрунтуватися на зростанні ВВП, при цьому якщо державні видатки перевищують певний оптимальний рівень, це негативно впливає на економічне зростання, а низький рівень інституційної спроможності держави навіть посилює цей негативний вплив.

Таким чином, розглянемо динаміку витрат на соціальну сферу в аспекті змін ВВП та видатків зведеного бюджету України за 2017-2019 роки (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка видатків на соціальну сферу у контексті ВВП та видатків зведеного бюджету України з 2017-2019 роки, млн. грн.

Рік	ВВП	Видатки зведеного бюджету (ЗБ)	Видатки ЗБ у % до ВВП	Видатки на соціальну сферу	Видатки на соціальну сферу у % до	
					ВВП	Видатків ЗБ
2017	2982920	1056759,9	35,43	624787,6	20,95	59,12
2018	3558706	1250173,6	35,13	702821,3	19,74	56,21
2019	3974564	1370113,0	34,47	764688,9	19,23	55,81

Джерело: складено авторами на основі даних Міністерства фінансів України [4]

Із табл. 2 видно, що ВВП України має позитивну динаміку до зростання. За період з 2017 по 2017 рік обсяг ВВП зріс з 2982920 млн. грн. до 3974564 млн. грн., причому спостерігається прискорення росту цього показника. Відповідно зростає розмір видатків зведеного бюджету – з 1056759,9 млн. грн. у 2017 р. до 1370113,0 млн. грн. у 2019 р., але їхня частка у ВВП має тенденцію до зменшення межах до 1% і становить зараз 34,47%.

Видатки на соціальну сферу також зростають з 624787,6 млн. грн. у 2017 р. до 764688,9 млн. грн. у 2019 р. Частка цієї групи видатків у ВВП становить приблизно 1/5 та стабільно зменшується за період, що аналізується: з 20,95% у 2017 р. до 19,75% – у 2018 р. та до 19,23% – у 2019 р. У видатках зведеного бюджету на забезпечення соціальної сфери виділяється на сьогодні 55,81%.

Отже, розглянуті напрями фінансування соціальної сфери в Україні зросли за всіма складниками, що свідчить про особливу увагу держави до соціальної підтримки

громадян, проте наявна тенденція до сповільнення темпів росту соціальних видатків вказує на проблематичність виконання державою соціальних функцій та посилення обмеженості фінансових ресурсів у бюджеті. Тобто, сьогодні термінового розгляду потребує визначення головних пріоритетів розвитку соціальної сфери та вирішення проблеми створення ефективних організаційно-фінансових механізмів забезпечення соціального захисту населення в Україні.

Серед пріоритетів у напрямках розвитку соціальної сфери виділяють:

- 1) комплексну реформу системи оплати праці, запровадження європейських стандартів у сфері соціально-трудових відносин;
- 2) реформу системи пенсійного забезпечення;
- 3) забезпечення адресності в наданні державної соціальної допомоги;
- 4) децентралізацію системи соціальних послуг та їх розвиток на рівні територіальних громад [5].

В свою чергу, організація і фінансування розвитку соціальних послуг повинні сьогодні передбачати:

- інтеграцію всіх видів соціальної підтримки в єдину комплексну систему;
- перехід від фінансування установ до фінансування послуг;
- поширення практики соціального замовлення;
- запровадження механізмів державно-приватного партнерства;
- розширення автономії органів місцевого самоврядування з надання соціальних послуг;
- створення правових та економічних умов для розвитку ринку соціальних послуг [6, с. 20].

Висновки. Підвищення ефективності фінансування соціальних видатків в умовах обмеженості бюджетних ресурсів потребує впровадження нових підходів до планування соціальних видатків; вдосконалення міжбюджетних відносин; визначення ступеня участі та повноважень основних партнерів у фінансуванні та адмініструванні соціальних програм; диверсифікації системи надання соціальних послуг; завершення впровадження соціальних стандартів; впровадження системи критеріїв та індикаторів для моніторингу та оцінки досягнення визначених цілей [1].

Адже тільки комплексне впровадження наведених вище рекомендацій дозволить підвищити ефективність фінансування соціальної сфери в Україні та забезпечить основу для покращення якості життя населення як головної мети соціально орієнтованої політики держави в сучасних складних умовах господарювання та життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Яблочков С.Л., Євась Т. В., Жукова О.А. Стан та проблеми фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні. *Ефективна економіка*. 2016. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5172>.
2. Крупельницька І.Г., Євась Т.В., Жукова О.А. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018.

Випуск 4 (15). С. 372-377. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/15_2018/63.pdf.

3. Пігуль Н., Люта О., Бойко А. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2015. №1. С. 30-35.

4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget>.

5. Урядовий портал. Соціальна сфера – реформи в дії. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/socialna-sfera-reformi-v-diyi>.

6. Геєць В. Інноваційна Україна – 2020: основні положення національної доповіді. Стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 13 травня 2015 року. *Вісник НАН України*. 2015. №7. С. 18-22.

*Жукова О.А., старший викладач кафедри бізнесу і права,
Вінницький інститут Університету «Україна»
Михайлюк В.В., здобувач 4-го року підготовки,
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Вінницький інститут Університету «Україна»*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

THEORETICAL ASPECTS OF FINANCIAL SUPPORT OF MUNICIPAL ENTERPRISES

Анотація. У статті розглянуто особливості бюджетного фінансування комунального підприємства, визначено порядок та характер надання бюджетної підтримки комунальним підприємствам в Україні та запропоновано основні напрями вдосконалення бюджетного фінансування на основі покращення нормативно-правової бази надання бюджетного фінансування для покращення як оперативного, так і стратегічного планування комунальних підприємств.

Ключові слова: цільове фінансування, капітальні інвестиції, комунальне унітарне підприємство, власний капітал.

Abstract. The article considers the peculiarities of budget financing of utilities, determines the procedure and nature of providing budget support to utilities in Ukraine and proposes the main directions of improving budget financing based on improving the regulatory framework for budget financing to improve both operational and strategic planning of utilities.

Key words: target financing, capital investments, communal unitary enterprise, own capital.